

Dario Fo's politiske teater

Av Göran O. Eriksson

Dario Fo hör till den handfulla europeiska teatermän - och gud vet om de ens fyller en hand - som har lyckats utveckla en vital politisk teater i direkt kontakt med en folklig publiktradition. Alltså en teater som är både djärvt, radikal, effektiv, vulgär, lästliggämlig och rolig - ofta i öppen konflikt inte bara med konventionerna, utan även med myndigheter och etablerade institutioner. Personligen vet jag ingen teater som är friare och mer övervakande än Fos. Heller ingen som måste vara svårare att hämta, så snart man avlägsnar sig från den tradition där den fungerar.

Nu har han lilla samman med Franco Rome och gruppen Teatro d'Octobre i Milano lagt fram ett program för en ny och starkt antikommersiell teaterorganisation, baserad på ett intimt samarbete med olika sammanslutningar inom arbetarrörelsen, med fackförbund och ungdomsförbund. *Rinascita* har publicerat ett fylligt utdrag ur förslaget. Låt mig dröja vid ett par av punkterna i det; de är intressanta därför att de visar en möjlighet att dra praktiska konsekvenser av en konstnärlig erfarenhet och uttrycka dem så att de liknar en tillämpad ideologi.

En resonansangot i detta dokument är genomgående ideologiskt. Det handlar hela tiden om teater, men först i andra hand, under ytan; vad som står i texten är en skarp och konsekvent utveckling av Gramscis definition av konsten som en väg att nå kritisk medvetenhet om verkligheten för att förändra den.

Man uppfattar teatern som ett kollektivt arbete. Det gör de flesta i dag. Men i detta kollektiv - och det är den första punkten där Dario Fo och hans grupp går längre än de flesta radikala teatergrupper - räknar man in publiken som en naturlig och likvärdig del, en arbetspartner.

»Teatern är folkets främsta uttrycksform», heter det i uttagnet; »den hade från början de mest direkta uttrycksmedlen, den mest direkta, mest

omedelbara formen för kommunikation. Och från början hade teatern inte heller något behov av strukturer som kunde överskugga teaterns primära krav: att göra det möjligt för publiken att se och höra bra, om möjligt sällsamt. I dag motverkas dessa krav av främmande, socialt belagda strukturer (höstämna bl a av det faktum att bara en halv procent av Italiens befolkning ser så mycket som en teaterföreställning per år). Följaktligen bevarar teaterhusen sin frödelade indelning av åskådarplatserna i bättre och sämre, dyrare och billigare; uppställningarna förblir komplicerade och kostsamma för att svara mot en omställningad publiksmak; spelet värderas efter effekt, inte efter innehåll.

Med detta ställer Dario Fos grupp en teater i direkt och aktiv kontakt med den publik som bekostar den. Det betyder framför allt att man strävar efter att arbeta bort all mystifikation från mötet mellan spel och publik, alltså alla falska symboliska effekter, allt det som gör att teaterbesökaren innebär sig över den reella. »Vi spelar för att föra en diskussion med en verklig publik; och för att samarbeta med denna publik tar man kontakt direkt med de organisationer som företräder den. Så långt är verksamheten redan i gång, ty arbetet inleds redan i våra, och sedan dessa har över sjuttio organisationer i Emilia, Lombardiet och Toscana engagerat sig i projektet.

På samma sätt undviker man de konventionella teaterlokalerna: i stället räknar man med att spela i samlingslokaler, gymnastiksalar, skolor, bocciahaller, överallt där arbetare och studenter normalt brukar samlas och där mellan 500 och 1500 personer bokvänt ryms samtidigt.

Att man över huvud taget kan räkna med att denna verksamhet kommer att resultera i levande teater och inte i en pipanlek politisk diskussionsskuld med inlagda sketcher beror främst på Dario Fos erfarenhet av publiken som härare av en vital konstnärlig tradition. »Teatern är fol-

kets främsta uttrycksform»; han återkommer till det gång på gång, och han understryker att det verkligen är teater den är fråga om, att man inte har för avsikt att avstå från några av teaterns uttrycksmedel utom de förfälskade och korrupta.

Man vill - om jag inte felar alldeles fel - minst av allt bryta en existerande tradition. Tvärtom vill man blottlägga en halvslumtradition för att återföra den med den politiska debatten.

Och där denna tradition saknas?

Det ligger nära till hands att mot detta norditalienska initiativ ställa ett annat kulturpolitiskt experiment som har haft längre tid på sig, men förblivit mindre framgångsrikt. Det har varit tygl om det länge. Jag tänker på Arnold Weaker och hans Centre 42. Där Dario Fo talar om publiken som en organisk del av teaterkonsten trävar Weaker alljämt; där Fo - av erfarenhet - låter till arbetarnas tonerinstinkt baklagat Weaker deras brint på bildning. I oss ligger en omedelbar strävan att komma till tals med människor, i andra fallet ett bilningsönske.

Jag inte bara hoppas utan tror att Dario Fo har rätt och att den publiktradition han bygger på finns dold i så gott som alla samhällen - djupa eller ytliga, men aldrig djupare än att det går att få kontakt med den på nytt. Därtill krävs, som det heter i Italiens upprop, »skådespelare, författare, regissörer och tekniker som är beredda att avstå från de ekonomiska fördelar och den prestige, som systemet nu erbjuder dem»; det krävs också att åtminstone några av dessa människor äger den lydhörhet, idériation och energi som har gjort Dario Fos eget sällskap till ett av de främsta i Europa.

Men det är inga omöjliga krav. Motståndningen mellan kvalitet och folklighet är konstruerad, en konsekvens av privilegiansamhället. Fo och hans grupp visar, tror jag, en väg att lösa den.

BERTOLT BRECHT

Arturo Ui
Skuespil. Kr. 17,75.

Den helige Johanna
fra Slagtehalerne
Skuespil. Kr. 25,35.

Svejk i anden Verdenskrig
Skuespil. Kr. 13,50.

Galilejs Liv
Gyldendals Teater. Kr. 17,10.

Mahagonny
Opera. Kr. 11,25.
Skillingsoperaen
Kr. 18,85.

Forhøret over Lucullus -
Undtagelsen og Reglen
Et hørespil og et lærestykke.
Kr. 13,25.

Det tredje Riges
Frygt og Elendighed
24 scener. Kr. 30,65.

Flygtningesamtaler
Kr. 30,65.

Om Tidens Teater
En ikke-aristotelisk dramatik.
Uglebog. Kr. 17,45.

MARIANNE KESTING;
Bertolt Brecht
En dokumentation i tekst og
billeder. Kr. 19,10.

Gyldendal